

ЛІНГВОДИДАКТИКА

УДК 811.161 2'373.611

М. В. ПІГУР

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ МІЖРІВНЕВИХ ЗВ'ЯЗКІВ МОВНОГО МАТЕРІАЛУ ЗІ СЛОВОТВОРУ В ПІДРУЧНИКАХ ДЛЯ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ

З'ясовано зміст і обсяг словотвірних відомостей, з якими ознайомлюються студенти філологічних факультетів ВНЗ. Особливу увагу звернено на міжрівневу презентацію словотвірного мовного матеріалу в підручниках для студентів-словесників. Аналіз навчальної літератури показав, що семантичний аспект і врахування взаємодії одиниць різних мовних рівнів є визначальними чинниками у трактуванні мовних явищ. У збірниках вправ основною одиницею презентації лінгвістичного матеріалу є текст, який інтегрує в собі усі рівні структурно-семантичної організації мови.

Ключові слова: словотвір і деривація, міжрівневі зв'язки, мовне явище, підручник

М. В. ПИГУР

РЕАЛИЗАЦИЯ ПРИНЦИПА МЕЖУРОВНЕВЫХ СВЯЗЕЙ ЯЗЫКОВОГО МАТЕРИАЛА ИЗ СЛОВООБРАЗОВАНИЯ В УЧЕБНИКАХ ДЛЯ СТУДЕНТОВ-ФИЛОЛОГОВ

Выяснено содержание и объем словообразовательных сведений, с которыми знакомятся студенты филологических факультетов вузов. Особое внимание обращено на междууровневую презентацию словообразовательного языкового материала в учебниках для студентов-словесников. Анализ научной литературы показал, что семантический аспект и учет взаимодействия единиц различных языковых уровней являются определяющими факторами в трактовке языковых явлений. В сборниках упражнений основной единицей презентации лингвистического материала является текст, который интегрирует в себе все уровни структурно-семантической организации языка.

Ключевые слова: словообразование и деривация, междууровневые связи, языковое явление, учебник.

M. V. PIHUR

REALIZATION OF INTERLEVEL CONNECTIONS' PRINCIPLE DUE TO THE WORD-FORMATION IN TEXTBOOKS FOR PHILOLOGICAL DEPARTMENT STUDENTS

This article deals with the content and object of the information about word-formation that philological department students of higher educational establishment get acquainted with. The particular attention has been paid to the word-formation linguistic interlevel connections material presentation in textbooks for the students of philology of a higher educational establishment.

Keywords: word-formation and derivation, interlevel connections, linguistic phenomenon, textbook.

Розширення сфери використання мови як засобу пізнання і засобу комунікації вимагає нового підходу до її вивчення. Системно-описове вивчення одиниць мови не забезпечує функціонування моделі – «знання мови чи знання про мову» (за Г. Золотою). Відповідно до цієї моделі знання про мову необхідні. Вивчення теоретичних положень передбачено програмами з рідної мови і засвоєння тих положень є обов'язковим. Але формальне трактування мовного матеріалу не є самоціллю у навчанні мови. Вивчення усіх мовних явищ підпорядковане поглибленню знання рідної мови, ефективному користуванню нею, досягненню результатів спілкування.

Реалізації зазначеної мети сприятиме застосування нових підходів до розуміння мовних явищ і, відповідно, до їх вивчення. Концепцією розвитку вищої педагогічної освіти України в ХХІ ст. окреслено нові шляхи побудови системи освіти, в тому числі мовної: 1) поглиблення міжпредметних зв'язків; 2) створення інтегрованих курсів; 3) усунення дублювання навчального матеріалу [3, с. 76]. Окреслені напрямки в організації мовної освіти забезпечуватиме функціонально-комунікативний підхід у трактуванні мовних явищ та їх вивченні. Функціонально-комунікативний аналіз лінгвістичних явищ передбачає передусім, використання тексту, який інтегрує в собі всі рівні структурно-системної організації мови. Тому **мета цієї статті** полягає у з'ясуванні принципу міжрівневої презентації мовного матеріалу у підручниках і посібниках для студентів-філологів.

На філологічному факультеті мова і мовлення є предметом фахового вивчення. Як показує практика, одним «із найскладніших розділів сучасної української літературної мови (СУЛМ) для сприймання й усвідомлення студентами є «Словотвір». Його вивчення на основі взаємозв'язків з іншими розділами й рівнями мови забезпечує більш ефективні результати. Простежимо, як зреалізовані такі взаємозв'язки в підручниках і посібниках з української мови, призначених для студентів філологічних факультетів.

Той обсяг знань, який окреслено чинною програмою з курсу СУЛМ і яким повинен оволодіти студент-філолог, має теоретичне забезпечення у багатьох підручниках, що мають статус навчальних підручників для студентів філологічних спеціальностей ВНЗ.

Теоретичний матеріал зі словотвору репрезентовано у таких нових підручниках, як «Сучасна українська літературна мова» за ред. М. Плющ [6], «Сучасна українська мова» за ред. О. Пономарева [8], «Сучасна українська літературна мова» за ред. А. Грищенка [7]. Вони призначені для студентів філологічних спеціальностей вищої школи і створені на єдиних наукових засадах. Ці підручники презентують весь навчальний матеріал, передбачений чинною програмою з СУЛМ для студентів спеціальності 2102.

Програма з СУЛМ для вищої школи пропонує словотвір іменників, прикметників, дієслів, прислівників вивчати у розділі «Морфологія». Автори підручників з СУЛМ за ред. М. Плющ і А. Грищенка до цього питання підійшли більш раціонально: після загальнотеоретичних питань словотвору репрезентують теоретичний матеріал з таких проблем, як словотвір іменників, словотвір прикметників, словотворення дієслів, словотвір прислівників у розділі «Словотвір», а не відносять його до розділу «Морфологія». Цей навчальний матеріал у підручнику з СУЛМ за ред. М. Плющ представлено в §§ 85–100 (с. 160–186), а в підручнику за ред. А. Грищенка – в §§ 85–107 (с. 275–304).

Значним недоліком, на нашу думку, у всіх трьох підручниках є трактування терміна «словотвір». Автори джерел вважають поняття «словотвір» і «деривація» цілком ідентичними, повними синонімами. Така характеристика не відповідає сучасним науковим дослідженням з цього питання. Згідно з широким розумінням, деривація не зводиться до словотворення, а об'єднує процеси «творення в мові будь-яких вторинних знаків, у т. ч. речень..., які можуть бути пояснені за допомогою одиниць, прийнятих за вихідні, або виведені з них шляхом застосування певних правил, операцій» [11, с. 129]. Л. Невідомська подає таке тлумачення деривації: «Сукупність відмінних, проте взаємопов'язаних і нерідко взаємозумовлених психолінгвальних процесів, спрямованих на перетворення мовної семантики та плану її формально-структурного вираження з метою породження у мовленнєвій діяльності на базі одних (вихідних) лінгвовеличин інших (похідних) номінативних і предикативно-комунікативних лінгвоодиниць» [4, с. 27]. Отже, мовознавець під терміном «деривація» розуміє динамічний (породжувальний) аспект мовної системи загалом.

Лише в підручнику за ред. О. Пономарева сказано про зв'язки словотвору з іншими розділами мовної системи. Більш детально це питання представлено в посібнику В. Горпинича [8]. Автор вказує на зв'язок словотворення з такими рівнями мовної системи, як лексичним, морфологічним, морфонологічним, і відповідно з фонетикою і фонологією, морфонологією, семасіологією, лексикологією, морфологією. Зв'язок словотворення з синтаксисом В. Горпинич вбачає в таких проявах: 1) синтаксична одиниця словосполучення становить для деривації один із різновидів словотвірної бази, на якій формулюються похідні: *народне господарство – народногосподарський, не пий води – Непийвода (прізвище), сього дня – сьогодні*; 2) частина слів утворюються за принципом актуального поділу речень на тему і рему: темою слова (тобто за рані відомою спільною частиною твірного і похідного слова є твірна основа, а ремою – дериватор, тобто твірна морфема (*віннич-ани, земл-яки, перемож-ці*); 3) при словотворенні, подібно до синтаксису, між твірними компонентами існують зв'язки сурядності або підрядності (*Петропавлівка, землекоп, добротворець*) [2, с. 80–81].

Багато питань зі словотвору у підручниках за ред. М. Плющ і за ред. А. Грищенко подано цілком ідентично. Але є деякі відмінності, на яких варто зупинитися конкретніше. Зокрема, варто зауважити, що, зважаючи на семантико-синтаксичне розуміння словотвірних процесів, перевагу надаємо тому виду презентації матеріалу зі словотвору, який представлено у підручнику за ред. А. Грищенко. В ньому автори (А. Грищенко, М. Мацько, М. Плющ, Н. Тоцька, І. Уздиган) пояснюють багато словотвірних явищ, беручи за вихідний елемент семантику (значення). Підтвердженням цього є визначення предмета словотвору, який лінгвісти вбачають у різнопланових аспектах творення слів відповідно до тих чи інших відношень мотивацій між вихідними і похідними одиницями, класифікації похідних слів за ознаками дериваційної структури і словотвірними значеннями в межах відповідних лексико-граматичних класів слів [7, с. 254]. Інші підручники дають загалом формальне визначення предмета словотвору: «Розділ мовознавства, який вивчає лексичні одиниці за структурою і способом їх творення» [6, с. 150].

Семантичний аспект і врахування взаємодії одиниць різних мовних рівнів є наявним і в характеристиці словотворчих засобів. Щодо цього найбільш придатним для демонстрації цих фактів є суфікси. М. Плющ вважає, що суфікс чутливо реагує на вибір твірної основи і своє значення реалізує у зв'язку з кореневою морфемою, а також виявляє здатність переводити основу слова з одного розряду в інший: *зима – зим-ува-ти*.

Префікси, на відміну від суфіксів, не впливають на морфологічне оформлення слова, не визначають належності слова до певної частини мови, не можуть переводити основу слова з однієї частини мови в іншу.

Семантико-синтаксичні ознаки лягли в основу трактування поняття «твірна основа», бо у підручнику за редакцією А. Грищенко зазначено, що твірною основою для слів, утворених неморфологічним способом, є з'ясування мотиваційних відношень між словами і у випадку переходу слів з однієї частини мови в іншу, і при зрощенні двох слів в одне, і при розщепленні багатозначного слова в омоніми [7, с. 266].

Поняття словотвірного значення також розкривається через взаємодію семантики твірного слова і словотворчого форманта: «Це узагальнене, спільне для певного лексико-семантичного розряду слів значення, яке виявляється в одному словотвірному типі на основі взаємодії між значеннями твірної основи і словотворчого форманта» [7, с. 267].

Значною прогалиною у теоретичному матеріалі усіх трьох аналізованих підручників (за ред. М. Плющ, за ред. А. Грищенко і за ред. О. Пономарева) є те, що жоден із них не подає визначення терміносполучення «спосіб словотворення».

Як відомо, семантико-мотиваційні відношення між твірним і похідним є базовими у вивченні словотворення. Зауважимо, що до цих відношень автори підручників звернулися лише при характеристиці похідних композитів: «Юкстапозити утворюються на основі словосполучень прикладкового типу, але, на відміну від синтаксичного словосполучення, що складається з головного слова і прикладки (типу *дівчина – красуня, місто – гігант*), яка виражає другу назву, слова-юкстапозити виражають одне поняття» [6, с. 158].

Визначальним у характеристиці похідних, утворених морфолого-синтаксичним способом, автори підручників вважають спонтанність [7, с. 273; 6, с. 150]. У підручнику за ред.

О. Пономарева для розуміння цього мовного явища (транспозиції), як приклади, наводять окремі лексеми: *вартувий, набережна, правда тощо*. [7, с. 109]. Такі приклади ніяк не будуть сприяти розумінню та усвідомленню студентами цього мовного явища, бо «наслідки транспозиційних семантико-дериваційних перетворень виражаються не безпосередньо у формально-звуковій структурі транспонованої одиниці, а в контексті її функціонування, тобто є прихованими» [4, с. 32]. У такому випадку і мотиваційні відношення між транспонованою і похідною одиницями є імпліцитними, а не спонтанними.

Словотвірне значення похідних, утворених лексико-семантичним способом, автори підручників вбачають у «вираженні в контексті через співвідношення омонімії» [6, с. 160]. Для прикладу, на жаль, автори контексту не наводять.

Детальніший семантико-словотвірний аналіз похідних у підручниках представлено у розділах «Творення іменників», «Словотвір прикметників», «Словотвір дієслів», «Словотвір прислівників». Як зазначалось вище, цей матеріал програмою з СУЛМ пропонується вивчати у морфології. Презентація цього теоретичного матеріалу авторами підручників у розділі «Словотвір» є більш доцільно оправданою, бо представлено його компактно, нема дублювання мовних відомостей у різних розділах мовознавства і відчутна системність у вивченні словотворення.

Характеристика похідних у розділах про творення частин мови представлена за словотвірними типами. Визначальною ознакою при характеристиці кожного типу автори вважають семантику, наприклад: «віддієслівні іменники на позначення осіб виражають значення «носій процесуальної ознаки», «прикметникова основа, ускладнена іменниковим суфіксом, семантично видозмінюється», «своєрідність віддієслівних іменників у поєднанні деяких елементів дієслівної семантики з категоріальним значенням іменника» [6, с. 160–186].

З метою практичного закріплення теоретичних мовних знань створюються різні збірники вправ. Вони затверджуються Міністерством освіти і науки України як навчальні посібники для студентів вузів, які вивчають СУЛМ.

Сучасні збірники вправ відрізняються від збірників, виданих у 60–80 роках ХХ ст. підходом до подання практичного мовного матеріалу, його структуруванням і розосередженням за мовними рівнями та розділами.

Так, у збірнику вправ з сучасної української мови Н. Тоцької практичний матеріал з морфеміки словотвору і морфології представлено в одному розділі «Морфологія». У цьому розділі є 143 завдання різного характеру, власне питанням словотвору присвячено 25 завдань. Це різні види робіт як зі і зв'язним текстом, так і з окремими лексичними одиницями: вказати на спосіб утворення авторських новотворів (№№ 112, 113); спостереження над семантикою іменникових, прикметникових та інших утворень (№№ 123, 150, 152, 154, 160); спостереження над різними видами субстантивації, ад'ективації, прономіналізації (№№ 168, 170, 171, 184, 190, 224, 230, 233). Цінний цей посібник тим, що в ньому є творчі завдання словотвірного характеру: замінити певні лінгвоодиниці іншими словоформами (наприклад, іменники прикметниками – № 168), а також тим, що матеріал, за допомогою якого вивчаються випадки субстантивації, ад'ективації тощо, має текстовий характер (№№ 170, 171, 190, 224). У таких завданнях простежуються системні міжрівневі зв'язки між одиницями різних мовних рівнів. Так у вправах, що демонструють різні транспозиційні процеси, є такі завдання: «У наведених реченнях знайдіть субстантивовані прикметники; поясніть, які семантичні, морфологічні та синтаксичні зміни відбуваються в прикметниках у зв'язку з їх субстантивацією» (№№ 170, 171); «Знайдіть дієприкметники, вжиті в значенні прикметників та іменників. З'ясуйте семантичні, морфологічні та синтаксичні ознаки такого переходу» (№№ 224 та ін.). Вказаний збірник вправ не втратив своєї актуальності й сьогодні.

Збірник вправ для практичних і лабораторних занять з СУЛМ І. Чередниченка взагалі не містить практичного матеріалу для розділу «Словотвір» [10]. У ньому є лише кілька вправ зі словотвору, репрезентованих у розділі «Морфологія». Але ця кількість вправ незначна (майже 10). Переважно – це вправи, матеріал яких демонструє транспозиційні процеси в лексико-граматичних групах слів (частинах мови) (№№ 200, 202, 218, 220, 226, 228, 258, 193).

У названому збірнику є кілька, вправ стилістично-функціонального спрямування, наприклад, вправи № 197: «Проаналізуйте стилістичну роль суфіксів здрібнілості в основах якісних прикметників і з'ясуйте зв'язок цієї суфіксації подібною суфіксацією іменників,

вживаних в одному контексті з прикметникам». «Аналізуючи мову художніх творів, зберіть фактичний матеріал для доповіді на тему про суфіксацію іменників та її художньо-зображувальну функцію в мові творів одного з письменників» [10, с. 101].

Завдання стилістичного характеру в посібнику загалом не мають цілісно-системного спрямування і так само, як і завдання словотвірного характеру, представлені безсистемно, непослідовно. Якщо є кілька завдань, які демонструють утворення прикметників, то утворення іменників стосується лише одна вправа – № 174 [10, с. 100].

Збірник вправ О. Брициної складений згідно з навчальною програмою з курсу СУЛМ [1]. Спочатку практичний матеріал, який демонструє загальнотеоретичні словотвірні поняття, представлено у розділі «Словотворення». Матеріал охоплено 18 вправами (№№ 237–254). Завдання цього розділу переважно на визначення способу словотворення (№№ 245, 246, 248), на встановлення мотиваційно-похідних відношень між словами (№№ 238, 239, 240, 241, 242, 246 та ін.), на визначення продуктивності/непродуктивності словотвірних типів і групування слів за словотвірними типами (№№ 242, 247, 248, 249). Також є вправи на проведення повного словотворчого аналізу (№ 254), на зіставлення словотворчого, етимологічного і морфемного аналізу лексем (№ 243) [1, с. 116].

Невдалими, на нашу думку, є вправи, які своїм завданням мають продемонструвати випадки морфолого-синтаксичного, лексико-синтаксичного. словотворення, бо лінгвістичним матеріалом у таких вправах (наприклад, №№ 244, 238) О. Брицина пропонує окремі лексичні одиниці. Відомо, що морфолого-синтаксичне словотворення – це насамперед транспозиційні процеси, які відбуваються на синтаксичному рівні, а лексико-семантичне словотворення – це семантико-мотиваційні відношення між твірними й похідними словами і ці відношення виявляють себе у контекстному оточенні.

Мовний матеріал із творення іменників, дієслів, прикметників, прислівників у збірнику О. Брициної представлено у розділі «Морфологія» [1, с. 12–232].

Найкраще цей матеріал подано у цих частинах, де аналізується творення іменників і прикметників, тому що у багатьох вправах враховано семантичний (значеннєвий) і синтаксичний (роль) компоненти виучуваного явища. Цим принципам підпорядковані такі вправи: згрупувати слова за значенням твірних морфем (№№ 269, 270, 271, 290, 291, 292, 293 й ін.); вправи творчого характеру – описові іменникові словосполучення замінити прикметниково-іменниковими (№ 354); з наведеними прикметниками, що мають спільний корінь, але різні суфікси, скласти словосполучення чи речення, пояснити, як суфікси формують семантику слова (№№ 572, 376).

Є завдання, які демонструють транспозиційні процеси між окремими частинами мови (№№ 278 (I, II), 387, 388, 389, 421, 422, 424, 446, 509, 510). Представлені вправи на спостереження над утворенням і правописом складних слів. При цьому автор посібника вказує на обов'язкове визначення твірної бази складного слова. Такий підхід є доцільним, бо від виду твірної бази (підрядне словосполучення чи сполучення слів із сурядним зв'язком) залежить правопис складного слова (№№ 385, 342).

Вивчення кожної частини мови закінчується завданням: Зробіть повний аналіз іменника, прикметника, займенника, дієслова тощо. Аналіз кожної частини мови включає характеристику граматичних категорій, морфологічних, синтаксичних, словотвірних ознак.

Аналогічне з попереднім збірником розташування і структурування мовного матеріалу має найновіший навчальний посібник для студентів-філологів – «Сучасна українська, літературна мова. Збірник вправ» авторами якого є М. Плющ, О. Леута, Н. Гальона [5].

Матеріал, необхідний для з'ясування, і опанування закономірностей, способів та засобів словотвору, міститься у розділі «Словотвір» (деривація) [5, с. 62–68] і нараховує 32 вправи (№№ 157 – Д88).

Названий збірник, на відміну від попередніх, цінний тим, що завдання, які представлені у ньому, ґрунтуються переважно уявлення про мову як цілісну структуру, всі знакові одиниці якої перебувають у складних системних зв'язках і відношеннях. Автори посібника намагаються сформулювати завдання до аналізу мовного матеріалу так, щоб студенти насамперед враховували семантику (значення), а потім уже граматичну форму, структуру. Стосовно словотворення – це врахування мотиваційних відношень між похідним і твірною базою. Цьому

сприяють такі завдання: з'ясуйте мотивацію поданих слів (№№ 163, 167, 179); запишіть прикметники мотивовані прикметниково-відмінковими формами іменників. У яких похідних можлива подвійна мотивація? Який спосіб словотвору у другому випадку мотивації? (№ 162), з'ясуйте способи творення складних слів, визначте їх твірні основи і поясніть написання (№ 179, 180, 181, 182, 184).

Заслуговує на увагу те, що транспозиційні процеси в різних частинах мови автори посібника демонструють за допомогою текстів зв'язного характеру (№№ 185, 188 (I, II), 191). У таких вправах ставлять ще завдання пояснити семантико-морфологічні особливості аналізованих лексем.

Оскільки аналізований посібник за структурою відповідає повністю чинній програмі з СУЛМ, то матеріал для теоретичного і методичного забезпечення із словотворення міститься і в розділі «Морфологія»: тут є словотвірний матеріал із творення іменників, прикметників, займенників, дієслів, прислівників.

Словотвору іменників стосуються лише 3 вправи (№№ 189 (I, II), 190, 191) [5, с. 68–69]. Їх завдання, звичайно, не охоплюють усіх сторін словотвірних процесів в іменниках, але вони цінні тим, що мовні явища представлені у них цілісно з погляду функціонування цих явищ у мовній системі: поряд із пропозицією з'ясувати словотвірні особливості того чи іншого явища потрібно визначити морфологічні ознаки, морфемну будову, синтаксичні ознаки поданих лінгвоодиноць.

Для характеристики словотвірних явищ у прикметникових утвореннях в збірнику є різні види роботи з текстом: виписати з тексту відносні, якісні, присвійні прикметники (№№ 225, 227, 228 (I, II), 229), з'ясувати їх семантико-граматичні, словотвірні та синтаксичні особливості; завдання стилістично-творчого характеру – виписати іменниково-прикметникові словосполучення, з'ясувати, які експресивно-стилістичні значення виражають прикметники з суфіксами емоційної оцінки (№ 233) [5, с. 86]. Є вправи завдання яких ґрунтуються на з'ясуванні словотвірних, семантичних і правописних особливостей (№№ 235, 236, 237, 238) [5, с. 87].

Займенники і дієприкметники в аналізованому збірнику представлені лише двома видами вправ: утворення і правопис займенників (№№ 278, 279, 280) та вправи, які демонструють транспозицію у займенниках та дієприкметниках (№№ 285, 286, 337, 348) [5, с. 106–107, 128, 134].

Комплексній характеристиці (утворення і функціонування) прислівників сприяють завдання типу: «У поданих реченнях підкресліть прислівники та похідні від прислівників прийменники разом з іменниками. Поясніть відмінність між ними у синтаксичних зв'язках та функціях» (№ 355); «До поданих у дужках прислівників доберіть синонімічні заміни – фразеологічні одиниці. З'ясуйте семантичні особливості» (№ 354) [5, с. 136–137].

Отже, враховуючи, що словотворення є тим розділом мови, в якому тісно переплітаються граматичні, синтаксичні і лексичні зв'язки, у практиці викладання мови враховуються і відображені в презентації мовного матеріалу відношення між словотворенням і морфологією, словотворенням і синтаксисом, словотворенням і лексико-семантичними ознаками мовних явищ, словотворенням і стилістичним функціонуванням утворених лінгвоодиноць.

Основною одиницею презентації мовного матеріалу, враховуючи і словотвірний, у підручниках та посібниках з СУЛМ для вищої школи є текст (контекст), бо саме в тексті виявляються закономірності функціонування мовних одиниць і їх міжрівневі зв'язки. Тому під час їх аналізу створюється можливість вивчати ту чи іншу мовну категорію від функцій через її значення до форми і граматичних ознак, тобто з'ясувати правила використання її у мовленні загалом, а потім вживати її у власному мовленні. Тоді вивчення мови стає не абстрактною, а свідомою практичною дією.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брицина О. І. Сучасна українська літературна мова: збірник вправ / О. І. Брицина. – К.: Вища школа, 1977. – 361 с.
2. Горпинич В. З. Українська словотвірна дериватологія / В. З. Горпинич. – Дніпропетровськ: ДДУ, 1998. – 189 с.
3. Любар О. Розвиток вищої педагогічної освіти України в XXI столітті: концепція / О. Любар, Д. Федоренко // Рідна школа. – 1994. – № 8. – 245 с.
4. Невідомська Л. М. Деривація та її основні види / Л. М. Невідомська // Українознавчі студії: Науково-теоретичний журнал Інституту українознавства при Прикарпатському університеті ім. В. Стефаника. – 1999. – № 1 – С. 26–39.

5. Плющ М. Я. Сучасна українська літературна мова: збірник вправ / М. Я. Плющ, О. І. Леута, Н. П. Гальона. – К.: Вища школа, 1995. – 281 с.
6. Сучасна українська літературна мова: підручник / М. Я. Плющ, С. П. Бевзенко Н. Я. Грипас та ін.; за ред. М. Я. Плющ. – К.: Вища школа, 1994. – 413 с.
7. Сучасна українська літературна мова: підручник / А. Я. Грищенко, Л. І. Мацько, М. Я. Плющ та ін.; за ред. А. П. Грищенка. – К.: Вища школа, 1997. – 493 с.
8. Сучасна українська літературна мова: підручник / О. Д. Пономарів, В. В. Різун, Л. Ю. Шевченко та ін.; за ред. О. Д. Пономарева. – К.: Либідь, 1997. – 400 с.
9. Тоцька Н. І. Збірник вправ з сучасної української мови / Н. І. Тоцька – К.: Вид-во Київ. держ. ун-ту ім. Т. Г. Шевченка, 1958. – 201 с.
10. Чередниченко І. Г. Збірник вправ: Для практичних і лабораторних занять з сучасної української літературної мови / І. Г. Чередниченко. – К.: Рад. школа, 1963. – 214 с.
11. Языкознание: Большой Энциклопедический словарь / гл. ред. В. Н. Ярцева. – 2-е изд. – М., 1998. – 685 с.